

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เด็กถือว่ามีมีความสำคัญ 2 ประการ คือ ความสำคัญในแง่ที่เป็นปัจเจกชน และความสำคัญในแง่ เป็นหน่วยพื้นฐานที่สำคัญของสังคม

ความสำคัญในแง่ปัจเจกชน: ความคิดนี้เกิดจากปรัชญาปัจเจกชนนิยม (Individualism) ที่มีทัศนะว่า มนุษย์เป็นสิ่งที่สมบูรณ์ในตัวของตัวเอง เป็นหน่วยพื้นฐานที่สุดที่เป็นรากฐานของสังคม บัณฑิตเป็นสิ่งที่มาก่อนส่วนรวมและมีความสำคัญกว่าส่วนรวม ความคิดนี้จึงให้ความสำคัญแก่คนแต่ละคนมาก จากความคิดปัจเจกชนนิยมนี้เองทำให้ทัศนะต่อเด็กต่างไปจากแต่ก่อน คือ มองว่าเด็กมีสาระสำคัญในตัวอยู่ในฐานะที่เป็นมนุษย์คนหนึ่ง ดังนั้นเมื่อเด็กมีลักษณะเฉพาะไม่เหมือนผู้ใหญ่ การปฏิบัติต่อเด็กจึงต้องมีลักษณะเฉพาะที่คำนึงถึงสภาวะของเด็กที่แตกต่างไปจากผู้ใหญ่ ความคิดของเด็กในแง่ปัจเจกชนนี้ปรากฏอย่างชัดเจนในศตวรรษที่ 20 ทั้งในแง่ความคิดพื้นฐานและแนวทางในการปฏิบัติต่อเด็ก ดังปรากฏสภาลว่าด้วยสิทธิเยาวชนของสหประชาชาติ พ.ศ.2502 เช่น ข้อ 2 "เด็กและเยาวชนพึงได้รับการพิทักษ์และคุ้มครองเป็นพิเศษ อันจะช่วยทำให้เด็กสามารถพัฒนาทั้งทางกาย ทางสมอง และจิตใจ เพื่อให้อยู่ร่วมในสังคมได้อย่างปกติชน" ข้อ 4 "เด็กและเยาวชนพึงได้รับความมั่นคงทางสังคมและเติบโตอย่างสมบูรณ์ ดังนั้นทั้งแม่และเด็กควรได้รับการดูแลและคุ้มครองเป็นพิเศษทั้งเมื่ออยู่ในครรภ์และภายหลังเมื่อคลอดแล้ว..." ข้อ 8 "เด็กและเยาวชนจะเป็นบุคคลแรกที่ได้รับการคุ้มครองและสงเคราะห์ในทุกกรณี" และปริญาสภาลดังกล่าวได้รับการพัฒนาเป็นอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก พ.ศ.2532 ขององค์การกองทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (Unicef) โดยมีสาระสำคัญเหมือนกับปริญาสภาลว่าด้วยสิทธิเด็กและเยาวชน พ.ศ.2502 โดยได้ขยายความเพิ่มเติมรายละเอียดขึ้น ดังเช่นบทนำของอนุสัญญาได้ระบุว่า "สหประชาชาติได้ประกาศในปริญาสภาลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนว่า เด็กทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการดูแลและการช่วยเหลือเป็นพิเศษ" มาตรา 3 "การ

กระทำใด ๆ ก็ตามที่เกี่ยวข้องกับเด็กไม่ว่าจะเป็นสถาบันสังคมสงเคราะห์ของรัฐหรือเอกชน ศาลยุติธรรม หน่วยงานบริหารของรัฐ หรือองค์กรนิติบัญญัติใด ๆ จะต้องยึดถือประโยชน์ที่ดีที่สุดของเด็กเป็นสิ่งแรกในการพิจารณา"

ความสำคัญของเด็กในแง่ที่เป็นพื้นฐานที่สำคัญของสังคม ความสำคัญในข้อนี้เกิดจากกฎของธรรมชาติของสรรพสิ่งที่มีการเกิดขึ้น ดำรงอยู่ชั่วขณะแล้วสูญสลายไป มนุษย์ก็ตกอยู่ในกฎเกณฑ์ธรรมชาติข้อนี้ทั้งในแง่ตัวบุคคลและในแง่สังคม คือ มนุษย์เกิดมาต้องตายไปในที่สุด มนุษย์ในแง่ตัวบุคคลจึงต้องมีการสืบเชื้อสายและเผ่าพันธุ์ และสังคมมนุษย์ก็ต้องมีการสืบสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจของสังคมนั้นเอาไว้ ดังนั้น เด็กจึงมีความสำคัญเพราะผู้ที่สืบต่อเชื้อสาย เผ่าพันธุ์ และสังคมมนุษย์เอาไว้ ทั้งในแง่ที่สืบทอดเพื่อดำรงเอาไว้และสืบทอดเพื่อสร้างความก้าวหน้าขึ้น สำหรับประเทศไทยการเห็นเด็กมีความสำคัญต่อสังคมนั้นได้ปรากฏอย่างชัดเจนในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 3 ซึ่งในคำกล่าวรายงานของเลขาธิการสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ต่อ ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี ในพิธีเปิดประชุมสัมมนาระดับชาติ เรื่อง เด็กและเยาวชน ก็ได้กล่าวถึงความสำคัญของเด็กเอาไว้ว่า...

ในการเตรียมจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2515-2519 สำนักงานสภาพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ได้ตระหนักถึงบทบาทอันสำคัญของเด็กและเยาวชนที่มีต่อการพัฒนาประเทศ และได้พิจารณาว่าเป็นการสมควรอย่างยิ่งที่จะรวมนโยบายและแผนพัฒนา เด็กและเยาวชน เข้าไว้ เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาทรัพยากรกำลังคนในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม...¹

ดังนั้น สังคมใด ๆ ก็ตามจะดำรงอยู่และพัฒนาสังคมนั้นจะต้องมีการเตรียมเด็กและเยาวชนให้มีความพร้อม มีคุณภาพทั้งทางร่างกายและจิตใจ เพื่อสืบทอดเจตนารมณ์ของสังคมนั้นต่อไป

จากความสำคัญของเด็กทำให้มีการปฏิบัติต่อเด็กเป็นการพิเศษ เพื่อให้สอดคล้องกับหลักมนุษยธรรม เพราะเด็กยังไม่เจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่อย่างเต็มที่ทั้งทางร่างกายและจิตใจ

¹สำนักงานนายกรัฐมนตรี, สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, "รายงานการประชุมสัมมนาระดับชาติ เรื่อง เด็กและเยาวชนในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ณ ห้องประชุมหอสมุดแห่งชาติ ท่าवासกรี พระนคร, 2-6 พฤศจิกายน 2513, ภาคผนวก 3 หน้า 1.

จึงต้องได้รับการดูแลทะนุถนอมเป็นพิเศษ และเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมในฐานะที่เด็กเป็นหน่วยพื้นฐานที่สำคัญของรัฐและสังคมที่จะสืบทอด ดำรง และพัฒนารัฐและสังคมนั้นๆ ต่อไป เด็กที่ได้รับการดูแลอย่างใกล้ชิดและช่วยเหลือเป็นพิเศษ จึงเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีประสิทธิภาพสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ สามารถสืบทอด ดำรง และพัฒนารัฐและสังคมนั้นต่อไปได้

ดังนั้น ในการปฏิบัติต่อเด็กทุก ๆ ด้านจึงต้องมีลักษณะเฉพาะที่ต้องระมัดระวังและเอาใจใส่เป็นพิเศษ ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้ปรากฏถึงการที่จะต้องมีการบวนการยุติธรรมสำหรับเด็ก โดยเฉพาะในรูปของศาลคดีเด็กและเยาวชนที่มีลักษณะการดำเนินคดีที่แตกต่างไปจากศาลผู้ใหญ่หลายประการ โดยเกิดจากแนวคิดของความสัมพันธ์และลักษณะของเด็กที่จะต้องได้รับการดูแลเป็นพิเศษดังกล่าวมาแล้ว และแนวคิดทางอาญาวิทยา และทัณฑวิทยา ในเรื่องทฤษฎีแก้ไขที่มองการกระทำความผิดของอาชญากรว่า เป็นสิ่งที่สามารถแก้ไขกลุ่มเกลานิสัย ความประพฤติของตัวอาชญากรให้กลับเป็นพลเมืองดีในสังคมได้ในรูปแบบของศาลคดีเด็กและเยาวชนนั้น ซึ่งเป็นการมองในแง่ของเด็กเป็นผู้กระทำความผิดและได้มีกระบวนการพิเศษที่แตกต่างจากศาลผู้ใหญ่ที่จะปฏิบัติต่อเด็กเป็นการพิเศษ โดยมุ่งที่จะแก้ไขให้เด็กกลับเป็นบุคคลพลเมืองที่ดีของสังคมต่อไป ซึ่งรูปแบบดังกล่าวเป็นรูปแบบสากลที่มีกันมานานานาประเทศ แต่ในแง่ที่เด็กมิได้เป็นผู้กระทำความผิด แต่เป็นเหยื่อของอาชญากรรม เด็กต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาในฐานะที่เป็นโจทก์ หรือต้องเป็นพยานในคดี แต่เดิมกระบวนการในการดำเนินคดีเป็นกระบวนการเดียวกันกับผู้ใหญ่เป็นโจทก์ และเป็นพยานในคดี แต่ในปัจจุบันได้มีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงแล้ว เช่น ในประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกาที่จะให้มีมาตรการสำหรับการสืบพยานเด็กโดยเฉพาะ โดยในประเทศอังกฤษอยู่ในระหว่างถกเถียง อภิปราย เพื่อหารูปแบบที่เหมาะสมและสมคูลย์ที่จะหาวิธีการพิเศษมาใช้² ส่วนในประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีการหาวิธี

²ดูใน John R. Spencer and PG Tucker, "The Evidence of Absent Children", New Law Journal Vol.137 No.6320 (August 1987), p.816-817., JR. Spencer, Child Witnesses and The Criminal Justice Bill, New Law Journal Vol.137 No.6330 (November 1987), p.1031-1033 และ JR. Spencer, "Child Witnesses-A Further Skirmish", New Law Journal Vol.137, No.6334 (December 1987), p.1127-1128.

การพิเศษบางประการมาใช้แล้วถึง 12 มลรัฐ³

ความคิดที่จะให้มีมาตรการเฉพาะสำหรับสืบบุยานเด็ก มีพื้นฐานความคิดกับร่วมกัน ประการหนึ่งกับความคิดของการมีศาลคดีเด็กและเยาวชนในกรณีที่ได้เป็นผู้กระทำความผิดที่ตั้ง ที่ใช้อยู่ในปัจจุบันทั้งในต่างประเทศและในประเทศไทย คือ ถือว่าเด็กและเยาวชนมีร่างกายและ จิตใจไม่เหมือนผู้ใหญ่ กล่าวคือ ยังหย่อนต่อสติปัญญา ความรู้สึกผิดชอบ เนื่องจากได้รับการ ศึกษาอบรมมาไม่เท่ากับผู้ใหญ่ ทั้งยังไม่มีความรู้สึกผิดชอบเหมือนผู้ใหญ่⁴ แนวคิดดังกล่าวพิจารณา ว่าเด็กมีความสำคัญในฐานะที่เป็นปัจเจกชน มีลักษณะพิเศษที่ต้องปฏิบัติต่อโดยเฉพาะ ศาลคดีเด็ก และเยาวชนของประเทศไทยได้มีการจัดตั้งขึ้นตั้งแต่ พ.ศ.2494 ได้แสดงแนวคิดดังกล่าวไว้ อย่างชัดเจนว่า การตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชนนั้น "เพื่อสวัสดิภาพของเด็กและเยาวชน" ในปี พ.ศ.2534 ศาลคดีเด็กและเยาวชนก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงเป็นศาลคดีเยาวชนและครอบครัว ซึ่งรวมเอาคดีครอบครัวที่เกี่ยวกับเด็กและเยาวชนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาไว้ใน อำนาจของศาลด้วย⁵ ซึ่งศาลคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2534 ก็ยังคงหลักสำคัญของกระบวนการ ยุติธรรมสำหรับเด็กไว้คือ มุ่งดูแลปกป้องเด็กและแก้ไขเด็กในกรณีที่เป็นผู้กระทำความผิด จากสถิติของการที่เด็กตกเป็นเหยื่อของอาชญากรรมดังตารางข้างล่างนี้ จะเห็นว่ามี การกระทำความผิดต่อเด็กเป็นจำนวนไม่น้อยทีเดียว* และการกระทำทุกประเภทที่มีการกระทำ

³The Testimony of Child Victims In Sex Abuse Prosecution: Two Legislative Innovations". Harvard Law Review, Vol.98, No.4 (February 1985), p.813-816.

⁴ประกาศน์ อวยชัย, บทบาทศาลคดีเด็กและเยาวชนกับความมั่นคงของชาติ. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2517), หน้า 1.

⁵โปรดดูมาตรา 11 ของ พรบ. จัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2534 อนุมาตรา 3.

*แหล่งข้อมูลนี้เป็นเพียงแหล่งข้อมูลเดียวที่เกิดจากมีการขอความช่วยเหลือจากศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็ก ดังนั้นการกระทำความผิดต่อเด็กจึงมีมากกว่าที่ปรากฏในตารางนี้ เช่น กรณีที่มีการดำเนินคดีเองหรือการดำเนินคดีโดยอัยการที่ศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็กไม่ได้เข้าไปเกี่ยวข้องด้วย ซึ่งข้อมูลสถิติที่เด็กเป็นผู้เสียหายในคดีอาญา กองสถิติ กรมตำรวจ ไม่ได้เก็บรวบรวมเอาไว้

ปี พ.ศ.	การทารุณกรรม	ข่มขืน	การใช้แรงงานเด็ก	การล่อลวงไปเป็นโสเภณี
2528	8	48	4	1
2529	20	63	11	14
2530	46	83	8	15
2531	15	32	2	9

แหล่งที่มา : ศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็ก มูลนิธิเด็ก

ความผิดด้วยความรุนแรงต่อเด็กทั้งสิ้น นอกจากการทารุณเด็กและการข่มขืนเด็กที่เป็นการกระทำที่รุนแรงต่อเด็กโดยตรง การใช้แรงงานเด็กและคดีโสเภณีเด็กก็จะมีผลกระทบต่อเด็กทั้งทางร่างกายและจิตใจเด็กประกอบด้วย ดังนั้น ถ้าพิจารณาจากแนวคิดของการก่อตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชนที่ปฏิบัติต่อเด็กในลักษณะพิเศษ ในฐานะที่เด็กมีความสำคัญในฐานะปัจเจกชน และจากข้อมูลสถิติที่ยกขึ้นแสดงถึงกรณีที่เด็กตกเป็นเหยื่อของอาชญากรรม ในประเทศไทยก็มีจำนวนไม่น้อย การใช้มาตรการเฉพาะสำหรับสืบบุยานเด็กในกรณีที่เด็กเป็นโจทก์และหรือพยานก็ควรได้พิจารณานำมาใช้ เพราะหลักการสำคัญประการหนึ่งของการใช้มาตรการเฉพาะสำหรับเด็กมีแนวคิดร่วมกับแนวคิดของศาลคดีเด็กและเยาวชนที่เด็กเป็นผู้กระทำความผิด คือ พิจารณาและปฏิบัติต่อเด็กที่มีความสำคัญในฐานะปัจเจกชนและความสำคัญต่อสังคม ดังนั้น ในกรณีที่เด็กเป็นโจทก์และหรือพยานในคดี จึงควรมีกระบวนการดำเนินคดีเป็นพิเศษเช่นเดียวกับในกรณีที่เด็กเป็นผู้กระทำความผิด ที่มีกระบวนการดำเนินคดีเป็นพิเศษในรูปแบบของศาลคดีเด็กและเยาวชนที่ขึ้นอยู่กับปัจจุบันนี้ด้วยเช่นกัน

การที่มีแนวคิดที่จะให้มีวิธีการพิเศษสำหรับการสืบบุยานเด็กเกิดจากแนวคิด 2 ประการคือ ความคิดที่มองถึงความสำคัญของเด็กในฐานะที่เป็นปัจเจกชนและความสำคัญต่อสังคมและแนวความคิดในเรื่องประสิทธิภาพในการดำเนินคดีอาญา

แนวความคิดที่มองถึงความสำคัญของเด็กในฐานะที่เป็นปัจเจกชนเกิดจากพื้นฐานความคิดเกี่ยวกับรูปแบบของศาลคดีเด็กและเยาวชนในกรณีที่เด็กเป็นผู้กระทำความผิดคือ พิจารณาว่าเด็กมีลักษณะพิเศษที่แตกต่างจากผู้ใหญ่ และเด็กเป็นบุคคลที่ยังไม่เจริญทั้งทาง

ร่างกายและจิตใจ โดยเฉพาะจิตใจของเด็กมีความละเอียดอ่อนมากและแตกต่างกันไปแต่ละวัย กระบวนการในการพิจารณาคดีอาญาในปัจจุบันเป็นกระบวนการที่เหมาะสมผู้ใหญ่เท่านั้น เพราะกระบวนการสืบพยานในคดีอาญาทำให้เด็กที่เป็นพยานต้องตอบคำถามในห้องพิจารณาคดีที่บรรยากาศอย่างเป็นทางการ ต้องเผชิญหน้ากับศาล เจ้าหน้าที่ของศาล ทนาย และตัวจำเลย รวมทั้งการถามคำถามของทนายจำเลย ซึ่งกระบวนการดังกล่าวเป็นการสร้างสภาวะกดดันและบีบคั้น ทำให้เด็กเกิดความหวาดหวั่น ตกตื่นใจ และก่อให้เกิดความทุกข์แก่เด็กมาก ลาพังแต่ความทุกข์ทั้งทางร่างกายและจิตใจที่เด็กได้รับการเป็นเหยื่อของอาชญากร ก็สร้างความเจ็บปวดให้แก่เด็กอย่างเหลือคณานับแล้ว เด็กซึ่งยังบริสุทธิ์และอ่อนไหวถูกกระทำอย่างรุนแรง เช่น การถูกทารุณทั้งทางร่างกายและจิตใจ การถูกข่มขืน ถูกกระทำคามผิดทางเพศ เมื่อเด็กยังต้องมาเผชิญกับสภาพของกระบวนการสืบพยานที่สร้างความตื่นตระหนกหวาดกลัว กระบวนการดังกล่าว จึงไม่ใช่เป็นการปฏิบัติต่อเด็กอย่างเหมาะสมถูกต้องต่อสภาพของความเป็นเด็กที่ต้องได้รับการดูแลช่วยเหลือเป็นพิเศษเลย จนถึงกับมีผู้กล่าวไว้ว่า "การสร้างความทุกข์ที่ทำให้เด็กเจ็บปวดเมื่อเขาต้องมาให้การเป็นพยาน เป็นจุดด่างพร้อยในกระบวนการยุติธรรม"⁶ ดังนั้นในกรณีที่เด็กเป็นพยานจึงควรมีกระบวนการ หรือมาตรการสำหรับการรับฟังและสืบพยานเด็ก โดยเฉพาะ

แนวความคิดในเรื่องประสิทธิภาพในการดำเนินคดีอาญานั้น เป็นการค้นหาความจริงถึงความผิดหรือความบริสุทธิ์ของจำเลย ซึ่งกระบวนการค้นหาความจริงก็กระทำได้โดยการสืบพยาน ความสามารถในการเป็นพยานของบุคคลก็คือ ความสามารถในการรับรู้ ความสามารถในการจำ และความสามารถในการบรรยายถ่ายทอดเหตุการณ์ที่ตนพบเห็น การตรวจสอบและชี้หน้าหนักของพยานบุคคล ว่ามีความน่าเชื่อถือเพียงใด ก็คือ การพิจารณาถึงความสามารถของทั้ง 3 ประการนั่นเอง ตามหลักจิตวิทยาพัฒนาการนั้น เด็กตั้งแต่อายุ 3 ขวบขึ้นไป ก็มีความสามารถทั้ง 3 ประการ พอที่จะรับฟังเป็นพยานได้แล้ว แต่การใช้ความสามารถดังกล่าวของเด็กจะใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เด็กต้องอยู่ในสภาวะที่ดี คือ ผ่อนคลาย หรือไม่ถูกบีบคั้นกดดัน ไม่มีความกังวลหรือมีความทุกข์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ ซึ่งสภาวะที่เด็กมีความกดดันดังกล่าวมีอยู่

⁶John R. Spencer, "Child Witness and the Criminal Justice Bill", New Law Journal Vol.137, No.6330 (November 1987), p.1031.

ในการพิจารณาคุณค่าของปัญญาในปัจจุบัน ซึ่งสภาวะดังกล่าวทำให้ความสามารถของเด็กในด้านต่าง ๆ ที่จะใช้เป็นพยานจะถูกจำกัด หรือในบางกรณีเด็กไม่สามารถเป็นพยานได้ สภาวะดังกล่าวเป็นการบั่นทอนประสิทธิภาพในการค้นหาความจริงทางคดีอาญา ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีมาตรการเฉพาะสำหรับเด็กในการสืบพยาน เพื่อให้เด็กสามารถเป็นพยานในคดีอาญาได้อย่างเต็มที่ อันเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการค้นหาความจริงในคดีอาญาในกรณีที่ยานในคดีเป็นเด็ก ซึ่งการใช้มาตรการในการรับฟังและการสืบพยานเด็กนั้น นอกจากจะช่วยให้เด็กเป็นพยานได้ดีแล้ว ยังเป็นกระบวนการค้นหาความจริง เพื่อให้การรับฟังและการสืบพยานเด็กเป็นไปอย่างถูกต้องที่สุด เพื่อประโยชน์ของทุกฝ่าย คือ ทั้งฝ่ายโจทก์ จำเลย และต่อกระบวนการยุติธรรม

ในการดำเนินคดีอาญานั้นมีลักษณะพิเศษ คือ ในคดีอาญานั้นถือว่าจำเลยเป็นประธานในคดีมีสิทธิต่าง ๆ ในการดำเนินคดี ดังนั้นการนำมาตรการเฉพาะมาใช้ในการสืบพยานเด็กจึงต้องคำนึงถึงสิทธิของจำเลยในคดีด้วยกล่าวคือ ต้องมีความสมดุลระหว่างการนำมาตรการเฉพาะมาใช้ในการสืบพยานเด็กและสิทธิของจำเลยที่จะต้องคู่คืออย่างเต็มที่

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงกระบวนการดำเนินคดีอาญาในกรณีที่พยานเป็นเด็ก เพื่อให้ทราบถึงแนวทางที่จะปฏิบัติต่อเด็กให้สอดคล้องเหมาะสมกับสภาวะของความเป็นเด็ก
2. เพื่อศึกษาถึงกระบวนการในการสืบพยานในคดีอาญาในปัจจุบัน ว่ามีความไม่เหมาะสมสำหรับการใช้ความสามารถของเด็กในการที่จะเป็นพยานในคดีอาญาอย่างไร
3. เพื่อศึกษาถึงทฤษฎี แนวคิด ตลอดจนหลักกฎหมายและวิธีการต่าง ๆ ทั้งของประเทศไทยและต่างประเทศที่สามารถนำมาใช้ในการสืบพยานเด็ก ซึ่งจะช่วยให้เด็กที่เป็นพยานใช้ความสามารถในการเป็นพยานได้อย่างเต็มที่

ขอบเขตของการวิจัย

ในการศึกษาเพื่อเรียบเรียงวิทยานิพนธ์นี้ จะศึกษาเรื่องการสืบพยานเด็กในคดีอาญา ไม่ศึกษาถึงคดีแพ่งด้วย เพราะในคดีแพ่งเป็นเรื่องของเอกชน เป็นการต่อสู้ระหว่างสองฝ่ายที่เท่าเทียมกัน ที่แต่ละฝ่ายสามารถรักษาผลประโยชน์ของฝ่ายตนเองได้อยู่แล้ว คู่ความไม่จำเป็นต้อง

ต้องอ้างพยานเด็กเข้ามาในคดีก็ได้ถ้าเห็นว่าไม่มีประโยชน์กับฝ่ายตน แต่ในคดีอาญาเป็นเรื่องของมหาชน คือ เป็นการตรวจสอบเพื่อค้นหาความจริงถึงความผิดหรือความบริสุทธิ์ของจำเลย พยานที่เป็นเด็กจึงมีความสำคัญที่จะต้องเบิกความเพื่อให้ได้ความจริงดังกล่าว และในคดีอาญาโดยส่วนใหญ่ถ้าพยานเป็นผู้เสียหายก็จะได้รับความกระทบกระเทือนทางร่างกายและจิตใจมากกว่าคดีแพ่ง ซึ่งถ้าเป็นกรณีผู้เสียหายเป็นเด็กและเป็นพยานในคดี ความกระทบกระเทือนดังกล่าวย่อมมีผลต่อความสามารถของเด็กที่จะเป็นพยาน และในคดีอาญานั้นมีการคุ้มครองสิทธิของจำเลย เพราะถือว่าจำเลยเป็นประธานในคดี มีสิทธิต่าง ๆ ในการที่จะได้ต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ และการลงโทษทางอาญาก็มีความรุนแรงกว่าโทษในทางแพ่ง ดังนั้นการใช้มาตรการในการสืบพยานเด็กในคดีอาญาจึงมีประเด็นที่ต้องศึกษาถึงสิทธิของจำเลยในการต่อสู้คดี และแนวทางในการแก้ปัญหาดังกล่าว

ทฤษฎี แนวคิด และสมมติฐานของการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยนี้มีทฤษฎีและแนวคิด 4 ประการ คือ 1) แนวคิดในการปฏิบัติต่อเด็ก 2) แนวคิดเกี่ยวกับการรับฟังพยานบุคคล 3) แนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาอย่างมีประสิทธิภาพ 4) แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิของจำเลยที่จะได้ต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่โดยมีสมมติฐานของการวิจัย คือ

1. การใช้มาตรการพิเศษในการสืบพยานเด็กเป็นการปฏิบัติต่อเด็กอย่างอ่อนโยน และมีมนุษยธรรม สอดคล้องกับสภาวะของความเป็นเด็ก เนื่องจากเด็กยังไม่เจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ทางร่างกายและจิตใจจึงต้องควรให้การพิทักษ์ คุ้มครอง และดูแลเป็นพิเศษ
2. ในการดำเนินคดีอาญานั้นถือว่า จำเลยเป็นประธานในคดี จำเลยจึงมีสิทธิในการต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ การใช้มาตรการเฉพาะสำหรับสืบพยานเด็กจึงต้องคำนึงถึงสิทธิของจำเลยในฐานะที่เป็นประธานในคดี คือ จะต้องมีความสมดุลระหว่างการใช้มาตรการการสืบพยานสำหรับเด็กและการคุ้มครองสิทธิของจำเลยในคดีอาญา
3. ในกระบวนการสืบพยานในคดีอาญา ในปัจจุบันมีสภาพและวิธีการที่ไม่เหมาะสมสำหรับเด็ก คือ ก่อให้เกิดความตึงเครียดสับสนแก่เด็กที่เป็นพยาน ทำให้ความสามารถของเด็กในการรับรู้ การจำ และบรรยาย ถ่ายทอด ด้วยประสิทธิภาพ หรือบางกรณีเด็กไม่อาจใช้ความสามารถได้เลย อันทำให้กระบวนการค้นหาความจริงในคดีอาญาด้วยประสิทธิภาพ

4. การมีมาตรการเฉพาะสำหรับการสืบพยานเด็กจะทำให้กระบวนการค้นหาความจริงในคดีอาญา เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยวิทยานิพนธ์นี้ จะใช้วิธีการค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลแบบการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เป็นหลัก โดยจะศึกษาทฤษฎี แนวคิด และหลักกฎหมายของทั้งของประเทศไทยและต่างประเทศ

ในส่วนปัญหาเชิงทฤษฎีและแนวคิด นอกจากจะนำเสนอและวิเคราะห์ถึงกระบวนการสืบพยานในคดีอาญาในปัจจุบันไม่เหมาะสมสำหรับเด็กและความสามารถของเด็กถูกจำกัดในการเป็นพยานในกระบวนการดังกล่าวอย่างไรแล้ว เพื่อสนับสนุนทฤษฎีและแนวคิดดังกล่าวก็จะศึกษาถึงกรณีการกระทำคามผิดทางเพศต่อเด็ก (Child Sex Abuse) ที่เกิดในต่างประเทศ

ในส่วนปัญหาที่จะนำเสนอถึงกระบวนการสืบพยานในคดีอาญาในปัจจุบัน ที่มีความไม่เหมาะสมสำหรับเด็กในศาลไทยนั้น นอกจากจะวิเคราะห์จากสภาพและวิธีการในการสืบพยานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความและคำพิพากษายูฎีกาแล้ว ในส่วนนี้จะใช้วิธีการวิจัยสนาม (Field Research) ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงสนทนากับบุคคลที่เกี่ยวข้อง การศึกษาเฉพาะกรณีและการวิจัยสนามดังกล่าว ก็เพื่อให้เห็นปัญหาตามทฤษฎีและสมมุติฐานที่วางไว้ได้อย่างเป็นรูปธรรม

ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย

1. ทำให้มีทางเลือกที่จะนำมาตรการเฉพาะในการสืบพยานเด็กที่สามารถนำมาใช้เพื่อลดข้อจำกัดในการใช้ความสามารถของเด็กในการเป็นพยานในคดีอาญาในปัจจุบัน อันจะทำให้มีประสิทธิภาพในการค้นหาความจริงในคดีอาญามากขึ้น
2. ทำให้ได้แนวทางในการปฏิบัติต่อเด็กที่เป็นพยานในคดีอาญาอย่างถูกต้องเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาวะของความเป็นเด็ก อันเป็นหลักสากลที่เด็กจะได้รับการดูแลและการช่วยเหลือเป็นพิเศษ
3. เป็นประโยชน์ต่อผู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีอาญาที่มีเด็กเป็นพยาน

4. เป็นแนวทางในการปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับเด็กให้สอดคล้องกับอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กขององค์การกองทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ ฉบับปี พ.ศ.2532 ที่มุ่งคุ้มครองดูแลเด็กเป็นพิเศษ ซึ่งประเทศไทยอาจเข้าเกี่ยวข้องหรือเป็นภาคีของอนุสัญญานี้

ความหมายของพยานเด็ก

ในวิชาจิตวิทยาพัฒนาการซึ่งเป็นวิชาที่ศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงของมนุษย์ ทั้งทางร่างกายและจิตใจที่ทำให้มนุษย์สามารถตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น เป็นลำดับตามพัฒนาการ ได้มีการแบ่งชีวิตออกเป็นช่วงวัยเพื่อช่วยในการศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ง่ายขึ้น การแบ่งช่วงวัยดังกล่าวแบ่งเป็น 6 ระยะ คือ⁷

1. ระยะแรก เริ่มต้นแต่ทารกรอดพ้นจากครรภ์มารดา เรียกว่า ทารกแรกเกิด จนถึงประมาณปลายปีที่สองของการมีชีวิตอยู่
2. ระยะเด็ก แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ได้แก่
  - 2.1 วัยก่อนเรียนหรือวัยเด็กตอนต้น เริ่มตั้งแต่อายุ 2-5 ขวบ
  - 2.2 วัยเรียนหรือวัยเด็กตอนกลาง อายุ 6-10 ขวบ
  - 2.3 วัยก่อนรุ่นหรือวัยเด็กตอนปลาย อายุ 10-12, 13 ปี
 ช่วงวัยเด็กนี้ใช้เวลาประมาณ 15-16 ปี
3. ระยะวัยรุ่น อายุระหว่าง 13-20, 21 ปี
4. ระยะผู้ใหญ่ อายุระหว่าง 21-60, 65 ปี
5. ระยะสูงอายุหรือวัยชรา อายุ 60, 65 เป็นต้นไป

การแบ่งวัยดังกล่าวก็เนื่องจากความแตกต่างในพัฒนาการทั้งทางร่างกายและจิตใจของบุคคลในวัยต่างๆ ระยะเด็กหรือวัยเด็กแบ่งตามพัฒนาการจึงอยู่ในระหว่างอายุ 2-13 ขวบ ซึ่งการระบุนิติธรรมสำหรับเด็กก็ใช้เกณฑ์ดังกล่าวกำหนดค่านิยามสำหรับเด็กและเยาวชน

---

⁷มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. พัฒนาการเด็กและการเลี้ยงดู (กรุงเทพมหานคร: ฝ่ายการพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2526), หน้า 124-125.

โดยเฉลี่ยประเทศต่าง ๆ จะกำหนดค่านิยมของเด็กก็คือ บุคคลที่มีอายุต่ำกว่า 12-14 ปี⁸ สำหรับประเทศไทยพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 ได้กำหนดความหมายของเด็กเอาไว้ในมาตรา 4 ว่าหมายถึง "บุคคลที่อายุเกินกว่าเจ็ดปีบริบูรณ์แต่ยังไม่ถึงสิบสี่ปีบริบูรณ์" และเยาวชนหมายถึง "บุคคลอายุเกินกว่าสิบสี่ปีบริบูรณ์แต่ยังไม่ถึงสิบแปดปีบริบูรณ์..."

ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 ดังกล่าวได้กำหนดค่านิยมของเด็กเอาไว้ว่า คือ บุคคลที่อายุระหว่าง 7-14 ปี ก็เพราะพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชนพิจารณาเด็กในแง่เป็นผู้กระทำความผิด ซึ่งตามประมวลกฎหมายอาญาที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน มาตรา 73 ได้กำหนดเอาไว้ว่าเด็กที่อายุไม่เกิน 7 ปี กระทำความผิดเด็กนั้นไม่ต้องรับโทษ เด็กที่อายุต่ำกว่า 7 ปี จึงไม่อยู่ในนิยามของคำว่า "เด็ก" เพราะเมื่อกระทำความผิดก็ต้องรับโทษอยู่แล้ว แต่ถ้าหากคำนึงในแง่ที่เด็กเป็นผู้เสียหายหรือเป็นพยานความหมายของคำว่าเด็กก็เป็นไปได้ตั้งแต่อายุ 2-14 ปี โดยพิจารณาจากการแบ่งวัยเด็กตามพัฒนาการ กล่าวคือ ความหมายของเด็กที่จะใช้กำหนดขอบเขตของพยานเด็กด้วยนั้นคือ บุคคลที่อายุต่ำกว่า 14 ปีนั่นเอง เพราะสติปัญญาของบุคคลเราจะพัฒนาได้อย่างเต็มที่ก็เมื่ออายุระหว่าง 12-14 ปีแล้วขึ้นไป ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 112(3) ก็ได้กำหนดข้อยกเว้นของพยานที่ไม่ต้องสาบานเอาไว้ว่า เป็นบุคคลที่อายุต่ำกว่า 14 ปี เพราะถือว่ายังเป็นเด็ก สติปัญญาและความรู้สึกผิดชอบยังมีไม่เต็มที่ แม้สาบานไปก็อาจจะไม่มีผลในการให้เด็กอายุต่ำกว่า 14 ปี พูดความจริงมากขึ้นแต่อย่างใด ดังนั้นในงานวิจัยนี้จะกำหนดความหมายของพยานเด็กเอาไว้เบื้องต้นว่าคือ บุคคลที่อายุต่ำกว่า 14 ปี

ประเภทของพยานเด็ก

ประเภทของพยานที่เป็นเด็กในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็ก ก็คือ กรณีที่เด็กเป็นผู้กระทำความผิดในคดีอาญา กรณีที่เป็นผู้เสียหายในคดีและเป็นพยานในคดี และกรณีที่เด็กเป็นพยานโจทก์ในคดีอาญาโดยไม่ได้เป็นผู้เสียหาย

⁸ประภาศน์ อวยชัย, บทบาทศาลคดีเด็กและเยาวชนกับความมั่นคงของชาติ,

กรณีที่เกิดเป็นผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดในคดีอาญานั้น เป็นกระบวนการยุติธรรม สำหรับเด็กที่เกิดขึ้นเป็นอันดับแรก ซึ่งเป็นกระบวนการที่มีขึ้นเพื่อมุ่งแก้ไขเด็กผู้กระทำความผิด มากกว่ามุ่งลงโทษ การที่เด็กต้องเป็นพยานของตนเองในฐานะที่เป็นจำเลยนั้น กระบวนการพิจารณาและการสืบพยานเด็กจะมีลักษณะเฉพาะแตกต่างไปจากการดำเนินคดีของผู้ใหญ่ คือ มีลักษณะที่ไม่เคร่งครัดและเป็นทางการ ทั้งนี้เพื่อนำให้เด็กต้องได้รับความลำบากจากกระบวนการพิจารณาและการสืบพยานมากนัก ซึ่งกระบวนการพิจารณาและสืบพยานดังกล่าวเป็นหลักสากลที่ยอมรับกันทั่วไปดังปรากฏในรูปของศาลคดีเด็กและเยาวชน ซึ่งประเทศไทยก็ได้มีพระราชบัญญัติ จัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชนขึ้นในปี พ.ศ.2495 และได้ใช้การพิจารณาคดีเด็กและเยาวชน ที่เป็นผู้กระทำความผิดเรื่อยมาจนถึงปี พ.ศ.2534 จึงได้มีพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว และพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว ซึ่งได้รวมเอาคดีครอบครัวที่เกี่ยวกับเด็กและเยาวชนเข้ามาอยู่ในอำนาจของศาลคดีเยาวชนและครอบครัวด้วย ในส่วนการพิจารณาและการสืบพยานเด็กที่ผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดทางอาญา พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัวก็ได้คงหลักการเดิมของการดำเนินคดีสำหรับเด็กและเยาวชน ที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดทางอาญา คือ มุ่งแก้ไขและปกป้องดูแลเด็กที่กระทำความผิด ดังนั้น วิธีพิจารณาและการสืบพยานก็คงเป็นเหมือนวิธีพิจารณาของศาลคดีเด็กและเยาวชน พ.ศ.2495 นั่นคือ มีลักษณะไม่เคร่งครัดและไม่เป็นทางการ ซึ่งวิธีการพิจารณาและสืบพยานดังกล่าวสามารถนำมาปรับใช้กับการรับฟังและการสืบพยานเด็กในกรณีที่เด็กเป็นผู้เสียหายและเป็นพยานในคดี หรือเด็กเป็นพยานโจทก์ในคดีอาญาโดยไม่ได้เป็นผู้เสียหายด้วย ซึ่งจะกล่าวต่อไปในส่วนมาตรการการรับฟังและสืบพยานเด็กในชั้นพิจารณา

กรณีที่พยานที่เป็นเด็กเป็นผู้เสียหายในคดี กรณีนี้เป็นกรณีที่ต้องพิจารณาเป็นพิเศษ เพราะเป็นกรณีที่เด็กเป็นผู้ได้รับความเสียหายจากการตกเป็นเหยื่อของการกระทำผิด ซึ่งถ้าเป็นกรณีที่เป็นการชกต่อยที่รุนแรงก็จะมีผลต่อร่างกายและจิตใจของเด็กมาก และการบาดเจ็บทั้งทางร่างกายและอาการทางจิตก็จะมีผลกระทบต่อการใช้ความสามารถของเด็กที่จะเป็นพยาน อีกทั้งกระบวนการดำเนินคดีอาญาที่ไม่เหมาะสมสำหรับเด็ก ก็จะทำให้เด็กได้รับความลำบาก ความทุกข์ทางร่างกายและจิตใจ ซึ่งเป็นการซ้ำเติมเด็กที่ได้รับความทุกข์ทรมานจากการเป็นเหยื่อของอาชญากรรม ดังนั้น การใช้มาตรการเฉพาะในการรับฟังและสืบพยานเด็กประเภทนี้ จึงมีความสำคัญมากที่สุด

กรณีที่ได้เป็นพยานโจทก์ในคดีอาญาโดยไม่ได้เป็นผู้เสียหายในคดี กรณีนี้เด็กมีฐานะ เช่นเดียวกับพยานบุคคลทั่วไป ๆ คือ เป็นผู้ที่มีฐานะแท้จริงในคดี แต่เนื่องจากความเป็นเด็ก กระบวนการรับฟังและสืบพยานเด็กที่ไม่เหมาะสมอาจทำให้เด็กไม่สามารถเป็นพยานได้ หรือ เป็นได้แต่ไม่ดีเพราะกระบวนการดังกล่าวอาจสร้างความตึงเครียด กดดัน ในการเป็นพยานต่อ เด็ก พยานที่เป็นเด็กประเภทนี้จึงอาจได้รับความลำบากในการมาเป็นพยานแต่ก็น้อยกว่าพยานที่ เป็นผู้เสียหายเองด้วย

ในงานวิจัยนี้ จะกล่าวถึงพยานเด็กที่เป็นผู้เสียหายและพยานที่เป็นพยานฝ่ายโจทก์โดย ไม่ได้เป็นผู้เสียหาย ซึ่งถ้าหากจะกล่าวถึงพยานเด็กประเภทใดก็จะเรียกชื่อโดยเฉพาะแต่ถ้าหาก จะหมายถึงพยานเด็กทั้งสองประเภทรวมกันก็จะใช้คำว่า "พยานเด็ก" หรือ "พยานเด็กที่เป็น ผู้เสียหายหรือพยาน"